D • N
24/12 1949

Tyranni och folkfrihet

Den ryske härskaren kallas i dagarna för sol, frälsare, helgon och inspiratör till allt gott och stort i världen. Något liknande upplevde vi på våren 1939 då Hitler fyllde femtio år. Det är många århundraden sedan dylika talesätt var vanliga; förutom barockens dikter finns knappast motsvarigheter annat än i hyllningarna till caesarerna i Rom och Bysans. Det ohyggliga intryck detta lovprisande gör beror delvis på den uppenbara förljugenheten. De människor det gäller har varit stora blott i sin makt, i sin makt att styra, förtrycka och pina massor av andra människor. Och förljugenheten ligger djupare: var och en vet att det stora flertalet av dessa hyllningar är framtvingade av undersåtar och lydfolk eller framlockade av medlöpare i andra länder, som genom självutplånande lydnad hoppas på att en gång få platsen på Stalins högra sida. Det är skräcken eller den beräknande maktlystnaden som framkallar de mest djuriska uttrycken för hängivenhet och tillbedjan.

Skiljelinjen mellan den totalitära staten och demokratins och frihetens stat träder vid anblicken av dessa skådespel fram på ett klarare sätt än eljest. Vare sig den totalitära regimen börjar med ett ideologiskt handlingsmönster eller endast som en seger för en av alla normer obunden maktsträvare, utmynnar den i ett personligt tyranni; det är inte nazismen eller kommunismen som blir den verkliga samlingspunkten, utan Hitler och Stalin med sitt följe av rådgivare och lakejer. Då ett folk tror sig säkra förverkligandet av vissa idéer genom att lämna makten åt ett parti eller en person, bedrar det sig; realiteten blir maktkoncentrationen hos enskilda människor, för vilka åsikter och grundsatser, likaväl som löften och hotelser, främst blir medel till maktens bevarande. Vad har den kommunistiska förkunnelse med vilken miljoner röster vanns i Ryssland år 1917 att göra med Stalins herravälde av i dag? Idéerna ligger på grushögen, men tyrannen står kvar.

Diktaturen kan alltså inte bli någon genväg till idealsamhället — hur man än tänker sig detta samhälle. Det är blott genom strid och samverkan mellan fria människor som vi kan närma oss det mål som flertalet strävar efter och som för oss alla säkerligen i sina stora drag är gemensamt. Och det är blott i en sådan ordning som människorna under strävandet mot något bättre erbjuds en värdig tillvaro, en tillvaro där staten inte är ett vidunder som framkallar skräck, ångest och böner, utan ett medel till förbättring av den enskildes villkor och liv i den fria debattens och den fria uppgörelsens form.

De australiska valen

De småningom inkommande detaljuppgifterna bekräftar att valen i Australien medfört en total omkastning av maktställningen i representanthuset. Liberalerna beräknas få 55 platser och det närstående landsbygdspartiet 19 mot arbetarpartiets 47 (av tillsammans 123 mandat); tidigare, enligt 1946 års val, hade arbetarpartiet 43, liberalerna 17 och landsbygdspartiet 12 platser i kammaren, som då bestod av blott 75 medlemmar. Så som väntat var visar sig emellertid att majoritetssystemet och alliansen mellan de två antisocialistiska partierna fört med sig att förändringen i representanthusets sammansättning blivit långt större än ändringen i röstsiffror i och för sig skulle betinga. Arbetarpartiet är fortfarande det största partiet, med 2,1 miljon röster mot liberalernas 1,8 miljoner och landsbygdspartiets 500.000. Motsvarande siffror vid 1946 års val var 2,2, 1,4 och 0,5 miljoner. Vid ett proportionellt val — förutsatt att röstfördelningen då varit oförändrad — skulle alltså de antisocialistiska partiernas majoritet i den nya kammaren ha varit mycket svag och arbetarpartiets mandatsiffra skulle ha varit högre än liberalernas. Valsystemet har denna gång gynnat liberalerna, liksom det förra gången gynnade arbetarpartiet.

En närmare granskning av siffrorna visar dock att den liberala framgången likaväl som den socialistiska tillbakagången är betydande. Vid ett praktiskt taget allmänt valdeltagande (Australien har röstplikt med högt vite för skolkning) har liberalerna vunnit nära 400.000 röster, medan arbetarpartiet förlorat 70.000 röster samt kommunisterna gått ned från 65.000 till 36.000 röster och ett litet särgående arbetarparti från 69.000 till 33.000 röster. Det förtjänar också anmärkas att i alla delstater, även de mest industrialiserade, arbetarpartierna relativt sett gått tillbaka. Även om man tar hänsyn till röstsiffrorna, icke till mandaten, föreligger alltså en klar seger för den antisocialistiska riktningen. Varpå beror denna, och vad innebär den för framtiden?

Australiens socialistiska regering har inte drivit socialiseringsprincipen till några ytterligheter. Men den har tagit viktiga steg mot socialisering, främst genom lagen om förstatligande av bankväsendet. Denna lag har visserligen satts ur kraft genom ett domstolsutslag, som utgår från författningens förbud mot inskränkningar i den fria handeln, men från socialistiskt håll har man betonat sin avsikt att på andra vägar öka statens inflytande inom detta område. En annan socialiseringsåtgärd gällde flyglinjerna; då även här domstolarna reste motstånd, nöjde socialisterna sig med att upprätta en statlig flyglinje, som enligt oppositionen var oekonomiskt skött och därför orimligt dyr. Till stor del har propagandan mot regeringen gällt dessa socialiseringstendenser; fältropet har varit "socialism leder till kommunism". Valresultatet måste därför anses innebära att flertalet väljare i Australien, med dess enorma majoritet av industri- och transportarbetare, sagt nej till socialiseringstanken. Då denna tanke ställts i förgrunden, har det blivit klart att arbetarna själva i stor utsträckning är emot den — ett förhållande som sannolikt speglar situationen i de flesta länder.

I fråga om kommunismen kan valresultatet likaså betraktas som klargörande. Dels därför att kommunistpartiet gått tillbaka och själva socialiseringskravet skjutits undan. Dels därför att liberalerna på sitt program upptagit förbud mot det kommunistiska partiet, vars landsförrädiska syften varit lika uppenbara i Australien som på andra håll. Arbetarpartiet kan visserligen inte beskyllas för något samgående med kommunismen — det har på denna punkt varit vida klarare än socialdemokraterna i Sverige —, men det har inte velat gå till en sådan ytterlighet som att legalt inskrida mot partiet som sådant.

Den socialpolitik som gjort Australien till ett föregångsland hotas däremot inte av den liberala valsegern. Man är ense om att denna lagstiftning skall bevaras och utbyggas; till stor del har den tillkommit under samverkan mellan liberaler och socialdemokrater. Även från denna synpunkt finns det skäl att här tala om ett lyckligt val.

PRESSGRANNAR

Fördelen av en aktiv riksdag som tar ståndpunkt och talar ett klart språk ligger i öppen dag, medger statssekreterare Arne S. Lundberg i tidskriften Tiden (s) i samband med kravet på en närmare granskning av nationalbudgeten:

Den svenska riksdagen är så praktisk och försiktig, att den knappast skulle ge sig så långt in i detaljbedömanden, att Kungl. Maj:ts handlingsfrihet på ett orimligt sätt beskäres. Riksdagen kan beträffande nationalbudgeten själv ta initiativet, men det finns ju också möjlighet för Kungl. Maj:t att göra en invit genom att presentera nationalbudgeten med angivande att syftet är "att bereda riksdagen tillfälle att häröver avgiva yttrande". En debatt kring ett sådant yttrande skulle tvinga de olika partierna att precisera sina ståndpunkter till grundlinjerna i den ekonomiska politiken.

Redan reser sig det än vanskligare spörsmålet, om det beträffande nationalbudgeten lika väl som statsbudgeten kan vara önskvärt att göra försök till överblickar på längre sikt än ett år. Om man inventerar de statliga investeringsbehoven på längre sikt, är det lätt att raskt räkna ut, vad som kan genomföras på tio års sikt under den schematiska förutsättningen, att dessa investeringar hela tiden skall ha samma andel av en nationalprodukt, som stiger med ett par, tre procent per år.

Något liknande gäller om en finansplan, menar hr Lundberg. Många statliga företag planerar redan för flerårsperioder på olika områden, och det ligger då något otillfredsställande i att statsmakterna med undantag för vissa detaljer helt behärskas av budgetårstänkandet. Ur dessa synpunkter var den s. k. "fyraårsplan" som upprättades hösten 1948 en intressant nyhet:

Den sammanställdes i blixttempo och hade ett speciellt syfte, nämligen att finna vägarna att återställa balans i de utländska betalningarna, varför den ingalunda utgör något mönster för nationalbudgetarbete på några års sikt... Om nödvändigheten till anpassning användes som argument mot ekonomisk långsiktsplanering i allmänhet, så måste det bero på en missuppfattning av syftet med sådan planering. Statsmakterna är ofta tvungna att fatta ekonomiska beslut med verkan långt in i framtiden. Antaganden om framtiden måste ständigt göras och ligger ofta outtalade eller outtänkta bakom ställningstagandena. Planeringsarbetet innebär, att man så långt möjligt söker sammanställa sin kunskap och redovisa sina antaganden om framtiden.

Den planering, som bedrives inom många enskilda företag, ligger före den statliga planeringen. Att denna efterblivenhet lett till avsevärda misstag i konkreta fall kan lätt ledas i bevis... Är det alltför djärvt att förutspå, att de statsrättslärda här så småningom får ett nytt intressant spörsmål att spekulera över, nämligen den ekonomiska planeringsteknikens inverkan på maktfördelningen mellan Kungl. Maj:t och riksdagen i de konjunktur- och försörjningspolitiska frågorna? Det förefaller icke osannolikt, att riksdagens behandling av nationalbudget och långsiktsprogram inom området för den allmänna ekonomiska politiken kan komma att vid sidan av beskattnings- och lagstiftningsbeslut skapa nya relativt fasta former för samverkan mellan statsmakterna.

Skall riksdagen kunna hävda sig i detta sammanhang, är det nödvändigt att den organiserar sig och upprätthåller sin prövningsrätt med långt större målmedvetenhet än nu. På regeringssidan har man hittills inte varit vidare angelägen att underlätta en sådan självständig granskning.

För de flesta svenskar är det icke fråga om ett val mellan luftterror och fred, utan om ett val mellan luftterror och ännu värre terror, skriver överstelöjtnant Malcolm Murray i Frisinnad Ungdom. Somliga har emellertid gjort gällande att ett tredje världskrig kan väntas bli av "tryck på knappen"-typ, dvs. med operationerna i huvudsak begränsade till atombombanfall på långa distanser från baser i Sovjet och USA mot huvudmotståndaren. Ett krig fört som ett atombombardemang kontinenter emellan förutsätter att Sovjet skulle lämna obegagnat sitt mest överlägsna vapen — de flygstödda landstridskrafterna. Ett osannolikt antagande enligt Murray.

Skall direkt hjälp lämnas av en stormakt med stridskrafter, som baseras i det angripna landet, framstår givetvis i skarp dager de militära fördelarna av att förberedelser träffats i fred. En sådan hjälp är nämligen ett komplicerat företag. Samarbetet inom och mellan staber bjuder på grund av språksvårigheter, olika terminologi och bristande kännedom om organisation, taktik, terräng m. m. på en mängd problem. Likaså underhållstjänsten med sina krav på speciella ammunitionssorter, verktyg, reservdelar och drivmedel m. m. Den direkta stormaktshjälpen med t. ex. pansarförband, attackflyg eller sjöstridskrafter baserade hos oss kan icke snabbt bli effektiv, om den icke förberetts i fred på ett sätt, som knappt låter sig genomföras utan allians.

Däremot borde även ett neutralt Sverige kunna med Norge och Danmark förbereda sig för ett samarbete i det läge som uppkommer om vår neutralitet bryts genom anfall öster ifrån:

Frågan om allians eller icke allians är ytterst en politisk fråga som enklast kan sammanfattas så: uppväger det breddade samarbetet för säkrandet av freden och den ökade sannolikheten för hjälp i händelse av krig nackdelen av den principiella "förhandsanmälan" till ett fruktat tredje världskrig, som en allians kan sägas utgöra? Militära synpunkter måste spela en viktig roll för den som söker sig fram till det politiska ställningstagandet. Grundläggande militära frågor äro följande. Vad kommer ett tredje världskrig att få för karaktär? Vilken strategisk betydelse har Sverige? Hur kan vi komma att anfallas? Vad kan vi sätta emot? Vilket behov ha vi av hjälp? Hur beroende är hjälpen av förberedelser?

Försvarsministern gör som bekant sitt bästa att nonchalera behovet av förberedelser. Trots att han borde vara bättre underrättad om resultaten av en fackmässig bearbetning av dessa problem än någon annan, förefaller han helt obesvärad av sakliga insikter.

Hur det går till vid kommunistiska utrensningar i Finland berättar Väinö Leskinen — socialdemokraternas partisekreterare — i Morgon-Tidningen (s). Han utgår från det färska fallet Kauhanen: karelaren som vågat kritisera de kommunistiska ledarna. Den anklagade konstaterar att det naturligtvis är med anledning av detta brott han blivit förföljd. "Jag har tillbragt lång tid i Stapos förhörskamrar under lappotiden", säger han. "Och jag har fått sitta många år i fängelse. Men aldrig någonsin har jag känt detta andliga mörker, denna trångsynthet, detta godtycke, som jag fått erfara, då jag ställdes inför min egen partidomstol." Leskinen yttrar:

Detta är den första offentliga processen i samband med utrensningsaktionen inom Finlands kommunistiska parti. Allt bör nu vara klart, så att massutrensningarna kan sättas i gång genast efter valen.

Nödvändigheten av att utrensa i tid lärde den kommunistiska partiledningen på ett mycket handgripligt sätt känna 1920, två år efter partiets födelse. Den gången hann offren före sina domare och mördade på "Kuusinens klubb" i Petersburg åtta ledande partifunktionärer. Det var den 31 augusti. Sedan har partiets centralkommitté skött om att alla opålitliga element avlägsnats i tid.

De följande utrensningarna har alltid skett mot bakgrunden av personliga konflikter. Asser Salos öde torde ha beseglats av Ture Lehens tycke för hans hustru. Lauri Letonmäki, som hann likvideras "bara till hälften", innan han hängde sig, väckte avund genom sitt rykte som Finlands främste marxistisk-leninistiske teoretiker. Den hittills största utrensningen inom FKP skedde åren 1937—1938, då praktiskt taget hela det gamla ledargardet och därtill ett ovanligt stort antal av männen i ledet utrensades. Efter kriget är det mest uppmärksammade fallet Leino, vilkens utrensning åstadkom opposition till och med på partimötet 1948. Andra offer för utrensningsaktioner efter kriget är Kalle Lindholm, Aaro Uusitalo och Matti Hutha. Den omfattande utrensning, som nu förbereds inom FKP, har ansetts oundviklig på grund av strejkfiaskot i somras.

Lenin påstås ha sagt att Finlands kommunistiska parti kunde uthärda till och med en utrensning som sänker medlemssiffran med 50 procent. Detta låter ana att FKP nu eftersträvar ett utrensningsrekord:

Man får önska FKP lycka och framgång i detta vällovliga förehavande. Samtidigt måste man gratulera de tilltänkta offren till att de icke lyckats i sina strävanden att göra Finland till en folkdemokrati. Ty tack vare detta sitt misslyckande undgår de nu repet.

Lyckönskningarna kan lika bra adresseras till de kumpaner som går och väntar på utrensning i Sverige.

DAGENS NYHETER
utkommer
icke
Juldagen
Söndagen den 25 december
och
Annandagen
Måndagen den 26 december

Kommunistplatsen i hamnstyrelsen

Vid onsdagens stadsfullmäktigsammanträde i Stockholm ägnades mycken korridorpolitik åt ett projekt att beröva kommunisterna deras hittillsvarande plats i hamnstyrelsen. Projektet framfördes från socialdemokratiskt håll, men övergavs av hänsyn till konsekvenserna. Dagens Nyheter är nu i tillfälle att närmare klargöra sammanhanget.

Varken i riksdagen eller i kommunala representationer har någon meningsriktning hävdat att kommunisterna under nu rådande förhållanden skulle behöva diskvalificeras från sådana allmänt beredande och förvaltande uppdrag som medlemskap i hamnstyrelse. Vad speciellt Stockholm beträffar har folkpartiet och högern krävt deras uteslutning från presidiet, polisnämnden, civilförsvarsnämnden och hemvärnsnämnden. Socialdemokraterna har på sistone anslutit sig i handling beträffande hemvärnsnämnden och därvid anfört en motivering som även gäller civilförsvarsnämnden.

Ingen lagbestämmelse hindrar majoriteten i fullmäktige att besätta flertalet nämnder som den vill, men att utestänga kommunisten från hamnstyrelsen skulle mot den givna bakgrunden dels innebära en personlig prickning (socialdemokratisk hämndeakt, om man så vill), dels leda till en brytning med långvarig praxis beträffande flertalet val inom kommunalstyrelsen.

Så länge som socialdemokraterna i Stockholm, ensamma eller genom alliansen med kommunisterna, behärskat voteringsmajoriteten har de först krävt en majoritet av platserna i viktigare styrelser och nämnder samt därefter medverkat till proportionell fördelning av återstående platser mellan övriga partier. Om kommunisterna slås bort som del av det Höglundska majoritetsunderlaget i stadsfullmäktige, försvinner givetvis underlaget för socialdemokraternas anspråk på majoritet i nämnderna. Vad de kastade fram beträffande hamnstyrelsen var emellertid att den hittillsvarande kommunistiska platsen skulle återbesättas med en socialdemokrat med resultat att den socialdemokratiska majoriteten bland styrelsens kommunalvalda ledamöter skulle ha ytterligare förstärkts.

Av dessa ledamöter är nämligen tre socialdemokrater, en (ordföranden) högerman och en kommunist. En rent proportionell fördelning efter partinumerärerna i fullmäktige skulle ge två socialdemokrater, en folkpartist, en högerman och en kommunist. Om kommunisterna helt lämnades ur räkningen som underlag, skulle ren proportionalism (utan kartell) i stället ge tre socialdemokrater, en folkpartist och en högerman. Med kartell bleve resultatet två socialdemokrater, två folkpartister och en högerman.

Även om man i kalkylen drar in de två ledamöter som utses i särskild ordning (av regeringen resp. handelskammaren), kommer man fram till högst tre socialdemokrater i hela styrelsen samt till en folkpartist på den plats som eventuellt skulle tas från kommunisterna.

När detta sammanhang klargjordes backade socialdemokraterna från sitt projekt, som också högern utan vidare hade accepterat. Två orsaker samverkade tydligen till reträtten: frånvaron av principiell motivering för uteslutning av kommunisten i detta fall och obenägenheten att tillerkänna folkpartiet den representation som svarar mot dess styrka.

NORSK ELIT

FRANCIS BULL hör till den norska elit som fick göra bekantskap med Möllergaten 19 och Grinilägret. Men det är ingen fängelseluft i hans bok *Traditioner och minnen* (nu i svensk översättning på Forums förlag, 16 kr.). För att komma över dagarnas onda såg författaren framåt genom att se tillbaka, och man kan beundra hans energi likaväl som hans minnesgodhet. Vad som besjälar dessa återblickar är en finbildad humanists tacksamhet inför den kulturmiljö som han haft lyckan att räkna som sin ända sedan ungdomen. Värmen i skildringarna förenas med den humoristiska glimten; det psykologiska belyses av anekdoter och hörsägner.

Släkt och vänner och berömdheter tågar förbi i en brokig följd. Den Bullska släkten med sina förgreningar även åt danskt håll räknade många framstående representanter genom tiderna. Författarens far var en populär familjeläkare. Han hade konstnärliga intressen, särskilt på teaterområdet, och både Ibsen och Björnson och Lie blev hans patienter. Björnson kom i Bulls föräldrahem från seklets tidigare år; hans kämpagestalt höll på att i första taget skrämma slag på den unge Francis. Anekdoterna återger rabaldret kring "digterkongen" — posen, dryghe-ten, men också det naiva, godhjärtade, hjälpsamma hos en stor folkuppfostrare som hade svårt att uppfostra sig själv. Om livet på Aulestad föreligger nu så många vittnesmål att man kan tycka att man känner det i detalj. "Så länge Björnson levde var det aldrig en katt som frågade efter mig", sa hans kära Karoline. "Men nu har det blivit så förnämt med mig från alla håll." Hennes bergensiska gestalt har en egendomlig friskhet. Det gick livligt till i detta gästfria hem, där Norge hurrade och grälade. Hos Ibsens grälade man mera privat. Det fanns ingen famn utåt mot världen hos dessa tre, Henrik Ibsen, hans hustru Susanna och hans son Sigurd, om vilka svärdottern i huset Bergliot Ibsen har skrivit en levande bok. "Fru Ibsen var en karaktär, en hjältinna, en märklig människa, mais elle n'était pas agréable", utlät sig en fransman som hade känt henne. Om Henrik Ibsen citerar Bull en replik av den gamla oförfärade professorn Ludvig Daae: "Han var, som alla författare jag har känt, en ytterst obehaglig person." Sigurd beundrades av föräldrarna. Stora mäns söner brukar sällan bli så lyckligt lottade. Sigurd Ibsens begåvning var det inget fel på, och han steg till statsminister, men lycklig i sin levnadsgärning blev han inte. Det tragiska i hans öde hängde ihop med främlingskapet, som återigen berodde på den långa utomlandsvistelsen. Det ställde honom till sist utan rötter i Norge, utan vänner och anhängare. Något av det avvisande temperament han ärvt hade väl också sin skuld.

Francis Bulls första teaterminne är ingenting mindre än "Erasmus Montanus". Han var då 6½ år och hade med gråt och tandagnisslan tvingat sig med på Christiania Theater; sedan kom han att både där och på Nationaltheatret uppleva den stora norska dramatiken och skådespelarkonsten. Sceniska förgrundsnamn som fru Dybwad, Egil Eide, Hauk Abel, Stormoen, Stub Wiberg, fru Wettergreen och många andra står på minneslistan, och Björn Björnsons chefskap, så länge det hade vind i seglen, ryckte publiken med sig. Den bergensiska Holbergstraditionen representerades under ett halvt sekel av Sofie Reimers. På sin dödsbädd yttrade hon: "Prästen ska inte hålla något tal på min begravning. Han ska bara läsa repertoaren."

Djupare än dessa teaterminnen går emellertid författarens erinringar från studieåren. Det var ingen dålig uppsättning av universitetslärare som mottog och delvis kunde följa hans generations bildningssträvanden — ett geni som Sophus Bugge, ett original som Ludvig Daae, en spirituell bokmal som Ernst Sars, en splittrad och inte alltid sympatisk natur som den från sin Sverigevistelse och sitt inflytande på "signaturerna" bekanta Lorentz Dietrichson. När man lyss till vad Bull har att berätta om dessa och andra akademiska koryféer känner man sig imponerad av det utpräglat personliga som på den tiden rörde om i det vetenskapliga livet i Norges huvudstad. Umgänget hade sina stötestenar, inte minst i de upprörda åren kring unionsbrottet. Broschyrer och tidskriftslitteratur florerade. En publikation som Gerhard Grans "Samtiden" har haft ivriga svenska läsare. Gran var också en betydande Ibsentolkare. Sophus Bugges polemik mot Viktor Rydbergs "Undersökningar i germanisk mytologi" minns säkert mången hos oss. Det ansågs på sin tid att Rydberg låg under i debatten; kanske är det osäkrare numera.

Jag har blott som allra hastigast kunnat beröra det stimulerande innehållet i Francis Bulls roliga bok. Illustrationsmaterialet ökar nöjet. Mot bakgrunden av de onda år under vilka dessa skildringar tillkom (ofta med stora manuskriptbesvärligheter till följd av fängelsebevakningen) har de på sitt sätt blivit en hymn till kulturen och dess bärande krafter. De genomstrålas av en humanists trosbekännelse.

B. B—N.

Praktverk om Rom

OM MAN UNDANTAR de båda litteraturhistorierna — den svenska och den allmänna — är det inget av Schücks större arbeten som har blivit lika känt som *Rom. En vandring genom seklerna* — kanske vågar man påstå att Schück kom bäst till sin rätt när han kunde röra sig med århundraden. Den första hälften av boken, den del som handlar om antiken och den tidiga medeltiden, föreligger nu i en tredje, helt omarbetad och praktfullt illustrerad upplaga (Norstedts, 38 kr.); den första kom 1912, den andra 1923. Det är Erik Sjöqvist, tidigare föreståndare för Svenska institutet i Rom, som har haft hand om monumentets restaurering, och han har genomfört den med en modern arkeologs hela omsorg och pietet. De båda senaste årtiondenas grävningar och friläggningsarbeten har inlett en ny epok i vår kunskap om det antika Rom, andra vetenskapliga landvinningar har förändrat synen på Roms förhistoria och på problemet om den kristna kyrkoarkitekturens uppkomst; Schücks andra upplaga blev därför snabbt föråldrad. Men nu har boken på Svenska akademins initiativ på nytt förvandlats till det standardverk som den från början var. Schück och Sjöqvist bör komma att stå sig lika länge som Schück och Warburg — för så vitt inte de närmaste decennierna mot förmodan skulle bli lika givande för kännedomen om Roms äldsta historia som de senast förflutna.

Sjöqvist skisserar forskningens nya bild av det arkaiska Rom, som 500 f. Kr. var ett blomstrande handelscentrum, men, som fick en svår knäck när den etruskiska flottan år 474 besegrades utanför Cumae av greker och sicilier. Det var nämligen inte romarna som vid denna tid var etruskernas fiender — tvärtom, det etruskiska handelsväldet var den väsentliga förutsättningen för Roms arkaiska storhetstid, och även kulturellt var Rom övervägande, om också inte helt, en stad av etruskisk prägel. Efter 474 följde en nedgångstid med ständiga småkrig mot grannstammar och grannstäder tills katastrofen kom när kelterna invaderade halvön och år 390 erövrade och ödelade Rom; endast Kapitolium höll stånd. Men staden repade sig rätt snart, och så småningom blev Rom på nytt en storstad, som definitivt tog form under andra århundradet f. Kr. — denna gång under hellenistiskt inflytande. Om detta republikens Rom lämnade mellankrigsårens utgrävningar många nya upplysningar, men framför allt var det kännedomen om kejsartidens Rom som då vidgades med friläggandet och utforskandet av hela sviten prakttorg — för att nämna endast det viktigaste. Utan att förfalla till pedanteri ger Sjöqvist en grundlig redogörelse för det arbete som då utfördes och som inte bara gav arkeologerna en jätteskörd, utan också radikalt förändrade Roms utseende. Även när det gäller övergången från antik till medeltid kan Schücks synpunkter inte längre helt accepteras, och i specialfrågor har åtskilligt nytt framkommit — särskild vikt lägger Sjöqvist vid dansken Ejnar Dyggves teorier om den kristna kyrkobyggnadens förutsättningar. Sedan har Sjöqvist satt punkt tidigare än Schück gjorde: år 1084, då normanderna erövrade och bokstavligen krossade staden. "Rom hade blivit en enda ruinhög, och de forna gatornas läge kunde ej längre urskiljas. I stället började nya stigar att slingra fram bland de murar som ännu stucko upp ur gruset. Medeltidens fantastiska, pittoreska Rom hade trätt i stället för antikens, som antingen slumrade under det normandiska gruset eller — såsom vissa jättebyggnader — stack upp ur detta med brustna valv och av röken svärtade murar."

En slutvinjett som duger.

I. W—S

Konstessäer

RAGNAR HOPPE har samlat ett knippe essäer om fransk konst till en volym *Från Chardin till Utrillo* (Gebers, 15 kr.). Det är utställnings- och bokrecensioner, katalogförord etc., alltså uppsatser tillkomna av tillfälliga anledningar och vid skilda tidpunkter — de tidigaste är från början av tjugotalet — men boken gör ändå ett märkligt enhetligt intryck. Delvis beror det väl på att de stora fransmännen, även de dristigast nyskapande av dem, hänger samman och inordnar sig i en levande tradition — det går t. ex. linjer från Chardin över Delacroix och Corot till impressionisterna och från Ingres till Picasso. På så sätt bildar Hoppes urval av mästare — trots luckorna — en sorts revy genom ett par århundraden av fransk konst. Men vad som också ger framställningen enhetlighet är författarens personliga inställning till den konst som han talar om. Han kom redan som ung i direkt kontakt med den franska konsten i Paris och insög den med friska sinnen, ofta i sällskap med konstnärer av hans egen generation, lika öppna för intryck som han själv. Han har gjort fina observationer och har många levande smådrag att meddela om sina franska mästare, såväl sådana som belyser deras liv som deras konstuppfattning och sätt att arbeta, men vad som framför allt fängslar i hans bok är hans starka personliga upplevelse av konstverken. Det produceras i denna tid av uppdrivet konstintresse mycket konstnärsbiografier. Åtskilliga är kunnigt och rutinerat gjorda, men det finns få konstförfattare som är så engagerade med känslan i sitt ämne som Hoppe och som har hans förmåga att stillsamt ingjuta något av sin egen värme och entusiasm i läsarens sinne.

Med sitt behov att leva sig in i konsten har Ragnar Hoppe inte alltid nöjt sig med att se verken och studera litteraturen om konstnärerna. I sin essä om Daumier berättar han t. ex. hur han sommaren 1934, då det pågick en stor Daumierutställning i Bibliothèque Nationale, en vacker kväll drevs att tillsammans med ett par vänner uppsöka det Pariskvarter på Ile Saint Louis där mästaren levat, hur han fann miljön så gott som oförändrad och tyckte sig uppleva den med Daumiers ögon. Och av de moderna konstnärerna har han uppsökt flera — Despiau, Derain, Léger — i deras ateljéer och kan ge förstahandsintryck.

Y. B.

INTE ATT HÄNGA I JULGRAN

Det begås tre mord i *Eli Colters Mord före midnatt* (Fahlcrantz & Gumælius, 6 kr.) — bara inte det som man sitter och så hjärtinnerligen längtar efter. På detektiven. Han heter Campbell, och hans käraste syssla är att låta kvinnfolk bli mördade mittför näsan på honom, varefter han helt snillrikt sätter fast den mördare som läsaren fått kläm på hundra sidor tidigare. Vad hr Campbell har på svensk bokmarknad att göra är det enda mysterium som är intressant i sammanhanget.

Då trivs man bättre med en annan liten deckarvolym, *Christopher Hales Man talar om mord* (Lindqvists, 3:75). Den har någon sorts vimsig charm, och själva kriminalhistorien är inte så tuddig, även om man snubblar över för många uppslagsändar och det glappar i redovisningen. Ernst Ekwalls översättning muntrar också upp i decemberrusket. "Men vi träffas jc hos er oldtant i kväll?"

BANG

Till ordförande i Karlskrona stadsfullmäktige efter förre chefredaktören Algot Törnkvist (s), som avsagt sig, har valts rektor O. W. Andersson (s). Till förste vice ordförande efter köpman T. Lindblom (fp), som lämnar fullmäktige vid årsskiftet, utsågs överlantmätare Bertil Edstam (fp) och till andre vice ordförande konsul L. O. Skantze (h) efter rektor Andersson.

Vill Ni veta mer om författarna till Edra julböcker?

NUTIDS-FÖRFATTARE

av Ragnar Oldberg

presenterar 140 prosaister och lyriker i ung svensk litteratur från Hedenvind till Dagerman.

"I sin art, i sitt format och i sitt prisläge är boken den bästa som existerar i detta nu." *Bengt Holmqvist*

366 sidor. Häft. 7.50

LT:s FÖRLAG

"... hela det självupplevdas betvingande styrka"

S. Neander-Nilsson i Morgonposten om

Gösta Carlberg

FACKLOR

Den entusiastiske recensenten fortsätter:

"Här finns ingenting ytligt eller tillfälligt. Denna underliga, fornåldriga värld av tunga rullande rytmer, av mäktiga ursprungsvisioner, av mumlande besvärjelser och av sierskornas sånger, av alstringsgudar och av himlagudar, av helig och ohelig gudamakt, gör han i sin bok levande och uppenbar med hela det självupplevdas betvingande styrka.

...atmosfären är äkta, stark och levande; tung av blod och brandrök, av offerrök och lidelse, av ohyggligt lidande, av omättad begärelse och av ljus skimrande sanning.. en bredd och en styrka, som knappast har någon som helst motsvarighet i modern svensk litteratur.

På internationell mark kan man jämföra den med Franz Werfels stora Jeremiasroman 'Höret die Stimme' och med Thomas Manns Josefsroman."

Häft. 9:50, inb. 12:—

LT:s FÖRLAG

I dag
prenumerera vi på

SAMTID och FRAMTID

Tidskriften för idépolitik och kultur som i varje nummer kommer med flera överraskningar. Den blir saltet i Er andliga spis. Alltjämt endast 14 kr. för 10 stora häften. I bokhandeln eller från

NATUR och KULTUR
Stockholm Va.
Tel. 34 06 60.

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.